

KUNSTNERENS MØTE MED BYROMMET OG DEN OFFENTLIGE SAMTALEN

JØRGEN LARSSON

Kunstneren har en rolle å spille i den offentlige samtalen og i byrommet. Men det kan være at man må legge «kunstneren» til side for å oppnå de politiske mål man har satt seg.

Kunstnere som tar seg til rette i byrommet, gjør det på de samme premisene som alle andre. Det er ingen selvfølge at noen ønsker å lytte selv om man hever stemmen. Når en panfløytist okkuperer hele Vigelandsparken med sine uinspirerte versjoner av kjente popsanger, oppleves det som et overtramp som er langt verre enn en nedtagget T-banevogn. Likeledes er ønsket om å vekke forbigående med slagord og sterke virkemidler forståelig, men kunstneren bør samtidig være den første til å vite at bombardement av inntrykk blinder mottakeren. Derfor bør kunst i det allerede overlesede byrommet fremstå som konfekt til befolkningen. Ikke en trankapsel med politisk korrekte slagord eller påtrengende problematisering av «det offentlige rom». Ikke et aggressivt «se på meg!». Mer enn noe annet sted bør kunstneren heller tilstrebe ambivalensen i sitt møte med byrommet og vise en inkluderende sensitivitet.

Byen vår og Kommando

Jeg har selv vært involvert i to politiske prosjekter som har fått mye oppmerksomhet i Bergen. Det ene er Kommandosⁱ arbeid med graffiti, gjennom prosjektene *Femte Veggen* og *Sentralveggen* (2003-2005). Det andre er *Byen vår* sin aksjon mot reklamefinansiering av bymøbler (2005).ⁱⁱ I begge prosjektene var kunsten en del av strategien, men kunstner-rollen ble brukt på forskjellig vis. Ettersom prosjektene er godt dokumentert gjennom lett tilgjengelige aviser, nettsider og kommunale planer, vil jeg ikke her bruke plass på å gå gjennom faktaopplysninger eller personlige synspunkter,ⁱⁱⁱ men heller forsøke å si noe om strategier og roller i denne typen arbeid.

En aksjon i byrommet bør utformes som en gave borgerne har lyst på eller vil delta i.

Estetisk autoritet

I Kommandos graffiti-prosjekter er kunstneren premissleverandør for de estetiske kvalitetene ved graffiti, og samtidig pådriver for kreativ utfoldelse og frie ytringer. Kunstneren fremstår som fagperson, med estetisk baserte

argumenter. Morten Kvamme (Kommandos andre halvpart) og jeg tok i liten grad tak i argumenter omkring kriminalisering og outsider-kultur, men brukte heller tiden til å bygge opp argumentasjonsrekker for en penere by.^{iv} Vi ønsket ikke å fremstå som en del av graffitimiljøet, men heller snakke om det fra en kunstners ståsted. Kunstarenaen ble brukt aktivt ved å benytte Bergen Kunsthall som åsted for både utstilling og debatter. På den måten ble debatten flyttet til en arena hvor maling på vegg verken er farlig eller ulovlig, men heller en ønsket aktivitet som har sine egne premisser. Politiets argumentasjon om eiendomsrett og kriminalitet mister mening i en slik sammenheng og kunstnerens uangripelige frihet oppleves der som gyldig.

Et eksempel på denne bruken av kunstnerens estetiske autoritet kom til uttrykk i *Lørdagsrevyens* dekning av *Femte Veggen* 30. august 2003:

Politimannen: «Men hvorfor kan ikke graffitibildet henge i glass og ramme inne i et galleri?»

Kunstneren: «Fordi det er gatekunst.»

Det er slett ikke alltid at kunstneren kan komme unna med så banal bruk av sin faglige autoritet.

Bevegelse og avløsning

I *Byen vår* sin aksjon mot reklamefinansiering av bymøbler, ble kunstnerrollen brukt litt annerledes. *Byen vår* var en mangefasettert forsamling som bestod av en mengde gode og tydelige stemmer som samlet seg rundt ett eneste mål: *Hold Clear Channel ute av Bergen*. Om det var fordi du var antiglobalist, reklamemotstander, USA-hater, bypatriot, feminist, religiøs eller hadde egeninteresser, hadde strengt tatt ingenting å si. Alle stilte seg bare bak denne ene saken. Mye ble koordinert gjennom en e-postliste med ca. 100 påmeldte, samtidig som en liten kjernegruppe på rundt ti personer hadde telefon- og mailkontakt utenom.

Fordi det var så mange som var med, spratt det opp initiativer og aksjoner som tok mange former, men felles for alle var strategien om at man skulle være inkluderende og sjenerøse i aksjonene. En aksjon i byrommet bør utformes som en gave borgerne har lyst på eller vil delta i, ikke som et element de ønsker å skru av eller løpe fra. *Byen*

Kommunikasjon på veggen: Noen hiphop-gutters svar på at Alistair Crowley ble overmalt av kristne ungdommer.

Femte veggen, 2003, foto: Graff

Ordfører Herman Friele overrekkes en minneplakat og fire store fotografier av Anne Szefer Karlsen. Fra venstre: Jørgen Larsson (med ryggen til), Herman Friele, Kari Anne K. Drangslund og Sissel Lillebostad.

Bergenske busskur 1970-2005, montasje Jørgen Larsson, foto Anne Szefer Karlsen

Sentralveggen, 2003-05 (Flicker)

vår fokuserte på sak mer enn ideologi og ønsket å tone ned politiske motsetninger. Derfor gikk jeg ut og fravristet SV eierskap til saken,^v slik at SVs politiske motstandere også kunne bli våre politiske medspillere. Dette førte til sterk kritikk fra Bergen SV, men det var helt nødvendig for å vinne saken. Av samme grunn sa vi nei til ”hjelp” fra Ad-

Kunstnerens uttrykksbehov må vike for viljen til å nå et mål på lang sikt.

busters og Attac, fordi de deres inntreden i en hvilken som helst debatt fører til polarisering og stagnasjon.

Kunstnerrollen ble brukt som et supplement til faktabasert argumentasjonsbygging. Likevel skal man ikke undervurdere betydningen av kunstens innspill i slike situasjoner. Aksjonene kan få folk til å løfte blikket og undres, om

de gjennomføres uten provokasjoner og er inkluderende i sin form; som okkupasjonen av Clear Channels busskur på Torgallmenningen og det iscenesatte salget av Rådhuset. Sammen med Anne Szefer Karlsen gjennomførte jeg en plakatkampanje med fotografi og tekst.^{vi} Vi trykket fem hundre plakater med bilder av bergenske busskur som vi enten hang opp i skurene eller ga i gave til politikere. Et vendepunkt kom da Jon Skjerdal sa nei til kommunens kulturpris i protest. Men ingen av disse aksjonene snudde saken alene. Det var informasjon til politikere og stort press, med mange kjente kulturarbeidere i spissen, som tilslutt gjorde at bystyret i Bergen snudde og sa nei til reklamefinansiering av bymøbler.

Overbevisningens kunst

Aktivismen i Norge er vanligvis selvbekreftende jåleri. At noen løper ut i nattetimene og klistrer opp plakater for eller mot et eller annet forandrer svært sjelden historiens gang. Man kan spørre seg hvem de som arbeider på denne måten ønsker å overbevise. Sannsynligvis er det kun de som allerede er enige i sak som får en bekreftelse gjennom aktivistenes handlinger. De som er uenige vil faktisk bare bli enda mer uenige. Slik polariseres og radikaliseres debatten og klimaet for overbevisning og forandring forringes. For å bevege opinion og politikere, bør man heller bruke overbevisningens kunst.^{vii} Overbevisningens kunst kan ofte være nesten selvutslettende, fordi man må være selektiv i hvilke argumenter som fremlegges. Argumentasjonsrekkene må bygges utfra ståstedet til personen man skal overbevise, ikke utfra ens eget ønske om å si sin mening. Kunstnerens uttrykksbehov må vike for viljen til å nå et mål på lang sikt. Det er enkelt å spissformulere et budskap og lage et poengtert uttrykk, men slike spissformuleringer evner sjelden å snu opinionen.

Den eksplisitt politiske kunsten står derfor i fare for å miste to ting samtidig. På den ene siden mister den sin ambivalens. På andre siden gir den fra seg muligheten til å overbevise publikum. For publikum liker verken å belæres eller å bli skreket til. Det eneste som gjenstår er dermed gjenkjenning nikk eller oppgitte stønn.

Det langsomme arbeidet

Fra enkeltsamtaler med de folkevalgte og byråkratene, til planlegging av mediafremstøt og debattmøter, skriving av debattinnlegg og informasjonsfoldere, er politisk arbeid langdrygt og krevende. Både i forhold til graffiti og reklamefinansiering, har faktainnsamling og argumentasjonsbygging tatt mye tid og krefter. Det jevne trykket mot politikere og byråkratiet, som hele tiden må bygges ut med nye argumenter og følges opp med understøttende fakta, krever at man arbeider med et langt tidsperspektiv og respekterer de demokratiske prosessene. Det er dette ikke-spektakulære daglige arbeidet som foregår langt utenfor vernissasjen og avissidene, som tilslutt fører frem. Når man vet dette, fremstår de aller fleste kunstnere med eksplisitt politiske budskap som narrer og sjarlataner. Vårt styringssett er fullt av mennesker som får betalt for å utvikle overbevisende argumentasjonsrekker og fremføre disse. Når en kunstner kommer hoiende inn med enkle løsninger og spissformulerte ytringer, kan det fort bli platt og pinlig. Resultatet er vanligvis ikke mer enn overbærende smil og skuldertrekk.

ⁱ Se <http://www.kunsthall.no/kommando/>

ⁱⁱ Se <http://www.talsmann.no/>

ⁱⁱⁱ For en gjennomgang av mine synspunkter ang. disse to sakene ligger en kort tekst på min hjemmeside: <http://www.nossral.org/formot.htm>

^{iv} For et penere Bergen, Bergens Tidende, 13. juni 2003: <http://www.bt.no/meninger/debatt/article75767.ece>

^v Om bymøbler i Bergen, Bergens Tidende, 27. juni 2005: <http://www.bt.no/meninger/debatt/article205374.ece>

^{vi} Plakaten kan sees i en versjon for skjerm her: http://www.talsmann.no/img/b_busskur.pdf

^{vii} En fin bok om retorikk kan være Johansen, Anders: Talerens troverdighet, Universitetsforlaget (2002)